

szatükörzésével fejezze ki magát. Nála az ERŐ az IGAZSÁG szinonimája. Erő, mely megrészegült az élettől és alkotásokba sűríti fokozott életerétét. Ezért először magát az alkotót ismerjük fel a műveken és rajta keresztül azt a világunkban kihalóban levő dáridós mentalitást, mely harsog az erőből, remeg az érzelemtől, vibrál az érzékiségtől: az irónia és a szeretet pólusai között. Konyovics Milán művészetében ilyen földi élet — az izzó arany és a pezsgő vér jegyében, — tündököl, forr, virít és bódít. Nem ostoroz, nem átkoz, nem magasztal,

nem jósol. Egyaránt látja az élet napos és árnyékos oldalát, de inkább önmagában, mint maga körül, ezért jellemzi, oly dúsan, forrongón, sokrétűen.

Két világ mezsgyéjén áll. A szabadkai kiállítási csarnokban tizenhét képe hirdeti egyéniségének nagyságát. Magaalkotta világképének csúcán áll. Bódultan, ittasan e kép gazdag fenségétől.

Termőn. Gazdagon. Egyedül...

Áll, példaképpül, hogyan lehet valóságot bátran, egyénien értelmezni és tolmácsolni.

BURÁNY NÁNDOR

GONDOLATOK EGY RÁDIÓDRÁMA HALLGATÁSA UTÁN

LÉVAY ENDRE: A PÉK FIA

Még a tavasz elején mutatta be a Noviszádi Rádió Lévy Endre színművét. Sokan nagy érdeklődéssel várták ezt a hangjáték-bemutatót. Nem is csoda, hiszen hazai szerző, jugoszláviai magyar író művéről volt szó.

Mondjuk meg nyíltan a bemutató némi csalódást okozott. Főleg talán azért, mert a hallgató mai tárgyú, korszerű feldolgozású színművet várt. Sajnos, nem azt kapott.

Nem akartunk mindenáron eredetiséget keresni az író alkotásában, de úgy gondoljuk, még a jóakarató hallgató sem hagyhatja megjegyzés nélkül a sztereotíp motívumok felsorakoztatását az ugyancsak sztereotíp feldolgozást és a helyenként erőtlén, összehordott jeleneteket, amilyenekkel a századforduló idején akartak az emberek könnyzacszkóra hatni az írók.

De hogy állításainkat támogathas-

suk, röviden ismertetnünk kell a hangjáték tartalmát:

A városszéli pékmester valamikor művész, zenész szeretett volna lenni. Persze, nem lehetett, és most már sejtik is, ugye, hogy ha ő nem lehetett, hát majd a fia... Jönnek tehát a tehetségkutatók, és természetesen megállapítják, hogy a pék fia zenei tehetség. „A fiú föl van fedezve”. Aztán jön a tanulás, a felvételi — nem: az audíció (a hangjátékban ez az audíció külön hangsúlyt kap, mint jellemábrázoló jelző) és az Akadémia... más-képp nem is lehet. Húsz, harminc, ötven évvel ezelőtt sem lehetett volna megírni. S a végén, amikor már minden rendben, a fiút elüti a vonat. És meghal. És tragédia...

Mindez fordulat, feszültség nélkül, narratív módon, elmondva, elmesélve. Mi benne a drámai? Mi az időszerű és mi az érték? A nyelve? Egy rövid kis jelenet sok mindent megvilágíthat.

Az apa a pékműhelyben dolgozik, kihallatszik a fia muzsikája, aztán egyszerre megszakad, és kijön a fiú:

„A pék (boldog sóhajrással): Gyere ide, fiam hadd öleljelek meg ezért a szép muzsikáért. (méltatlan-kodva) De hogy is öleljelek meg ilyen piszkosan, mért majd belisztezem az egyetlen ruhádat.

Jancsi: Dehogy, édesapám, (megöleli, meavergeti a hátát).

Pék (tiltakozik): ... ezt a ruhát már a hangversenyre varrattuk, tudod!

Jancsi: Tudom, de talán egy ölelés nem árt meg neki.

Pék: Azt sose tudni, fiam, hogy egy finom ruha hol kap flekket. Egyszerre csak rajta van, mert tudod, a flekk is olyan, mint a kovás, mindenhová odatapad...”

Kell-e magyarázat ahhoz, hogy valóban így beszél, vagy így beszélt-e a külvárosi kis péküzletben a kenyérsütő a fiával, és hogy mennyire valószínű az, amit egy-

másnak mondanak. A boldog sóhajrás nyilván azt jelenti, hogy az apa nagyon felhevült fia muzsikáján, azért akarta megölelni. Négy-szer megöleli szóval, valóságban azonban egyszer sem, mert — a ruha, szegény embernél a ruha nagy dolog. De mégis furcsa, hogy ritka felindulásában is csak a ruháról tud beszélni. Több jelenetet is idézhetnénk annak bizonyítására, hogy az író alig ad lényegesebb, újabb mondanivalót alakjai szájába, s nem igen merül a felszín alá:

Pék: *Jól van, fiam... Há-á-át igen... De tudod a mai világban a ruha is fontos. Azért mégse mehet az ember plengyuhán, mert akkor elfordulnak tőle. Mert ha valaki szegény is, ha rendes ruhája van, akkor... azt hiszik...*

Mit hisznek, — várnánk a mondat befejezését, az előbb elmondottak költői módon való összesűritését, és mit kapunk?

A fiú nem engedi befejezni a pék szavait, közbevág és így persze természetesennek tűnik a folytatás, nem tűnik föl az írói fogás fonáksága:

Fiú: *„Apám, ugye holnap este te is eljössz a bemutatkozó hangversenyre?”*

Hatnia kell az írónak az olvasóra, de a mai embert már nem az rendíti meg, ami Jókai korában. Az író egészen más szempontból szemléli alakjait, egészen más jeleneteket ragad és emel ki ma, ha közel akar férközni a közönség szívéhez. Nem az apjára, nemcsak rá büszke ma a fiatal, nem az örege birtokára, segítségére; sajtát erejével akarja leküzdeni az élet nehézségeit, saját erejéből akar boldogulni.

Van a drámában egy jelenet, amit Lévyay ilyen szempontból szépen kiaknáthatott volna.

Sikerül a koncert, a fiú játéka nemcsak tanárának, hanem a zenekadémia küldötteinek is tetszik. „...Maga fiam olyan tehetséggel jött a világra, amilyent ez a

porváros még nem adott” — mondja a tanár és erre Jancsi így válaszol:

„(hévvel) Köszönöm, tanár úr. Mert ezt elsősorban magának köszönhetem.

Tanár (elhárítja): Nem, fiam. Ezt nem nekem, hanem édesapjának köszönheti...”

Az volt az érzésünk, hogy egy öregeMBER beszél a fiaihoz, egy öreg ember, aki fél, hogy fiai nem becsülik majd meg, és ezért példálózgat a szülők iránti háláról. Ha már ilyen szép sikere volt a pékfiúnak a hangversenyen, akkor talán nemcsak az apának és a tanárnak, hanem magának a fiúnak is volt ebben valami kis része. Mondjuk így: akaratának, munkakedvének, kitartásának, művészet-szeretének konkrétan, nem pedig annak az elvont és meggyőző erőben kétes valaminek, ami — ... „a lelkében van” és amit „a pékműhelyből hozott magával”.

De nem ez az egyetlen jelenet, amiben a szerző valósággal gyámoltalanná, ügyetlenné teszi a pékfiút, csak azért, hogy jobban kiemelhesse a fiú apja iránti háláját.

Hozhatnánk fel még példákat, de elég, ha csak egy ellentmondásra térünk ki, ami véletlenül tűnt szemünkbe, de nyilván nem egyedülálló.

A hangjáték gépelt szövegének 24. oldalán az első sorban olvassuk:

Pék: ... Vigyáztál... Hogy volt, fiam, mondd el nekem”

Tíz sorral lejjebb, ugyanazon az oldalon aztán ezt olvassuk:

„Pék: Ne is mondjál semmit, fiam. Tudom, ha az embert valami elragadja, talán mondaní is szeretne valamit...”

Az első mondat hevesen kérő, felbuzdulatlan követelő hangulata után különösen hat a másik ellentmondása. Még inkább, ha továbbolvassuk a szövegben, és még ugyanazon az oldalon találkozunk a pék hangulatának újabb páfordulásával. Az előbbi mondat után közvetlenül ez következik:

„Pék (nehezen lépked): ... És miután befejezted a hegedűjátékot, mit szólt a professzor úr?”

Az olvasóra bízunk, hogy ha hallgatáskor, azaz a dráma közvetítésekor nem döntötte el magában, most állapítsa meg, vajon akarja vagy nem akarja a pék, hogy beszéljen a fia.

Íróink nem igen írtak még rádiójátékot, ápolni kell ezt a műfajt, segíteni az ezen a téren törekvőket. Úgy tudjuk, Léva Endrének is az első ilyen önálló kísérlete ez, s ha a pozitívumok felsorolását ezúttal elhagytuk is, csak dicsérhetjük a rádió lépését, hogy műsorára tűzte egy hazai írónak ezt a hazai tárgyú hangjátékát.